

Att slå ihop elområden löser inte problemen

Svenska Dagbladet den 13 november 2021

De höga spotpriserna på el har satt fokus på vad många anser vara orättvisa skillnader mellan olika delar av landet. Till följd av flask-halsar i det svenska elnätet, kostar elen för tillfället betydligt mindre i norra Sverige där det finns ett överskott av vatten-kraft, jämfört med södra Sverige där man ofta förlitar sig på import av dyr el från Danmark och kontinenten för att täcka efterfrågan. Dessa skillnader har ökat dramatiskt de senaste åren. Från att ha varit mer eller mindre försumbara, närmast exploderade pris-skillnaderna under 2020. Det året var elen mer än dubbelt så dyr i SE4 som SE1.

Tabellen nedan anger den genom-snittliga pris-skillnaden på elbörsen Nord Pool mellan elområde SE4 (Malmö) längst i söder och elområde SE1 (Luleå) längst i norr för varje år mellan 2013 och 2021 (till och med 15/10).

2013	2 %
2014	1 %
2015	8 %
2016	2 %
2017	4 %
2018	4 %
2019	5 %
2020	137 %
2021	70 %

Källa: nordpoolgroup.com.

Särskilt i södra Sverige höjs röster för att slopa idén om elområden och i stället skapa ett gemensamt elområde för hela Sverige, så som det såg ut innan 2011. På den tiden hade Sverige ett nationellt elpris. Ett nationellt elområde skulle på kort sikt minska spotpriset på el i södra Sverige jämfört med dagens situation. I en intervju på SVT Nyheter öppnar energi-minister Anders Ygeman (S) nu för en sammanslagning av elområden.

Återinförandet av ett nationellt elområde skulle dock inte lösa några av de fundamentala utmaningar som elförsörjningen står inför. I stället kommer en sådan förändring maskera fundamentala problem och göra det svårare att hitta effektiva lösningar.

Det grundläggande problemet i södra Sverige är att det inte finns tillräcklig elproduktion för att täcka behovet. Ett nationellt elområde skulle förstärka elunderskottet i söder eftersom utbudet av el sjunker med ett lägre elpris. Svenska kraftnät som har system-ansvaret för elförsörjningen, kan lösa sådana underskott genom mothandel. Detta innebär att Svenska kraftnät betalar vissa anläggningar för att öka sin produktion eller andra för att minska sin förbrukning. Mothandel är ineffektivt jämfört

med spot-marknader då endast utvalda anläggningar får delta i mothandeln. Dessutom görs mothandeln i ett sent skede när det är kostsamt att ändra produktions-planerna. Vidare riskerar mothandel ge upphov till kostsamt arbitrage. Detta betyder att någon kan köpa en vara billigt och sälja den dyrt utan merkostnad och utan risk. Till exempel kan stora elkonsumenter först köpa stora mängder el billigt till spotpris och därefter sälja den dyrt till Svenska kraftnät i form av förbruknings-reduktion på marknaden för mothandel. Sådant strategiskt beteende är välkänt i övriga Europa och var en bidragande orsak till att elmarknaden i Kalifornien kollapsade under början av 2000-talet.

Att lösa kapacitets-bristen handlar främst om att ny elproduktion måste komma på plats i södra Sverige. Ibland hörs invändningen att indelningen i elområden inte har fungerat eftersom den inte ökat investerings-takten i södra Sverige. Men i ljuset av de små skillnaderna i elpris mellan de olika elområden fram till 2020, är det inte så konstigt om investeringar spridits ut ganska jämnt över landet. Nu finns det dock tecken på att investerare riktar uppmärksamheten mer mot södra Sverige än de gjort tidigare. Ett exempel är planerna på att bygga tre flytande vindkraft-parker utanför södra Sveriges kust (Montel nr 16, 2021). Med ett nationellt elpris blir det mindre lönsamt att placera sådana investeringar där de behövs mest. Man kan lika gärna investera varsomhelst i Sverige om priserna är de samma överallt.

Stabila och förutsägbara marknads-regler är förutsättningar för en välfungerande elmarknad. En marknad med flera elområden redovisar på ett översiktligt sätt var i systemet resursbristen är störst och var investeringar behövs som mest. Vi anser därför att det vore bättre att kompensera konsumenter i områden med högre elpris på ett annat sätt än genom en samman-slagning av elområden. En möjlighet vore att se över de effekt- och energi-avgifter som Svenska kraftnät tar ut för anslutningar till transmissions-nätet. I nuläget är uttags-tarifferna högre i södra än norra Sverige. Genom att slå samman elområden, riskerar man öppna en Pandoras ask innehållande obehagliga överraskningar för elförsörjningen.

Pär Holmberg

Thomas Tangerås